

MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU
Biblioteca Mousaios

21

MĂDĂLINA OPREA

EVREII DIN BUZĂU
SUB REGIMUL ANTONESCIAN
(1940 - 1944)

ediția a II-a,
revăzută și adăugită

Lista abrevierilor.....	10
În loc de introducere.....	11
Capitolul I. Statul național - legionar (14 septembrie 1940 - 26 ianuarie 1941)	19
1. Instaurarea Statului național - legionar	19
1.1 Cadrul extern.....	19
1.2 Cadrul intern	20
2. Guvernarea Antonescu - Sima. Problema evreiască.....	24
2.1. Antisemitism poliform.....	24
2.2. Decrete-legi și măsuri antievreiești în perioada septembrie 1940 - ianuarie 1941	30
2.3. Evoluția raporturilor dintre Ion Antonescu și Mișcarea Legionară. Falimentul Mișcării.....	38
3. Evreii buzoieni în perioada statului național - legionar.....	42
Capitolul II. Comunitatea evreiască din Buzău	59
1. Evreimea munteană.....	59
1.1. Între integrare socială și sionism ca simbol al păstrării identității nealterate.....	59
1.2. Dezvoltarea demografică a evreimii din Muntenia	64
2. Evreimea buzoiană.....	67
2.1. Scurt istoric al Comunității evreilor din Buzău.....	67
2.2. Evoluția demografică și structura profesională a populației evreiești din Buzău	82
3. Statutul evreilor în legislația emisă în perioada 1940-1942. Evoluția incongruentă a definiției „evreului”	99
4. Legislația regimului antonescian (ian. 1941 - aug. 1944). Ordonanțe, ordine și decizii ale diverselor instituții centrale și locale ale statului aplicabile evreilor.....	103
4.1. Lagărul de la Liceul „B. P. Hasdeu”	110

4.2. Regimul de călătorie aplicat evreilor.....	114
4.3. Alte interdicții.....	117
4.4. Regimul de aprovizionare cu alimente.....	122
5. Raporturi interetnice locale. Atitudinea unor români.....	128
Capitolul III. Activitatea comitetului comunității evreilor din Buzău în perioada 1940-1944.....	141
1. Rolul și componența comitetului.....	141
2. Contribuții, impuneri și taxe.....	149
3. Activitatea pentru Împrumutul Reîntregirii.....	156
4. Coordonarea activității de colectare a efectelor.....	162
5. Caritatea - datorie religioasă reinvestită. Activitatea comitetului pusă în slujba asistenței sociale.....	167
6. Problema copiilor orfani repatriați din Transnistria. Înființarea Eforiei Copilului.....	176
Capitolul IV. Statutul militar al evreilor. Detașamentele de Muncă Obligatorie.....	193
1. Legislația emisă în perioada 1940-1944 cu privire la regimul muncii obligatorii.....	193
2. Regimul funcționării detașamentelor de M.O.....	199
2.1. Programul de lucru și durata înregimentării în detașamentele de M.O.....	202
2.2. Drepturi, obligații, restricții și sancțiuni pentru evreii încadrați în detașamentele de M.O.....	205
3. Implicarea Comunității și a Oficiului Județean în acțiunea de ajutorare a evreilor pauperi din detașamentele locale și exterioare de M.O. Principalele instituții pe lângă care funcționau detașamentele de M.O. și locațiile acestora.....	210
Considerații finale.....	229
ANEXĂ.....	236
A. Documente despre comunitatea evreiască din Buzău.....	236
B. Documente privind asistența socială.....	249

C. Documente privind repatrierea copiilor evrei orfani din Transnistria în vederea emigrării lor în Palestina.....	255
D. Documente privind situația efectelor.....	260
E. Documente privind viața culturală.....	268
F. Documente din dosarele poliției Buzău.....	277
G. Documente despre abuzuri comise asupra evreilor.....	288
H. Documente privind evacuarea evreilor.....	294
I. Documente despre regimul de circulație.....	297
J. Documente despre regimul de aprovizionare.....	299
K. Documente despre lagărul de la Liceul „B. P. Hasdeu”.....	303
L. Documente despre regimul muncii obligatorii.....	304
M. Articol apărut în ziarul <i>Vocea Buzăului</i> , 1945,.....	320
N. Lista prefectilor și a primarilor din Buzău (1940-1944).....	326
Bibliografie.....	337

Capitolul I

Statul național – legionar

(14 septembrie 1940 - 26 ianuarie 1941)

1. Instaurarea Statului național - legionar

1.1 Cadrul extern

Anii de debut al deceniului al 3-lea al secolului XX au favorizat accelerarea ascensiunii extremei drepte pe plan european. România acelor ani a fost scena începutului declinului și, apoi, a sfârșitului regimului democratic, prin „restaurația carlistă” din 8 iunie 1930, respectiv în februarie 1938, prin instaurarea primului regim autoritar din istoria contemporană românească, cel al regelui Carol al II-lea.

În perioada 6 septembrie 1939 - data declanșării celei mai mari conflagrații mondiale - 23 noiembrie 1940 - aderarea României la pactul tripartit - politica externă a României a fost condiționată de evoluția operațiunilor militare și a raporturilor politico - diplomatice cu statele beligerante.

În perioada neutralității (6 septembrie 1939 - 28 mai 1940) politica externă a guvernelor de la București a urmărit menținerea statu-quo-ului teritorial și evitarea extinderii agresiunii în sud-estul Europei, prin acțiuni diplomatice, în vederea îmbunătățirii raporturilor cu țările vecine, acțiuni eșuate din cauza atitudinii negative și revizioniste a Germaniei, U.R.S.S., Italiei, Ungariei și Bulgariei. Până în mai 1940, diplomația română a continuat linia tradițională a politicii sale, fiind favorabilă aliaților anglo-francezi. În condițiile prăbușirii Franței (mai 1940) și ale răsturnărilor politico-militare produse de

succesele războiului-fulger purtat de Germania pe frontul de vest, România a inaugurat la 28 mai 1940, în cadrul unui Consiliu de Miniștri, politica de „adaptare la realități”, concretizată prin orientarea spre Germania, forțată fiind de marile eșecuri ale Alianților, care se aflau în imposibilitatea de a mai garanta stabilitatea frontierelor țării în condițiile revizionismului ungar, bulgar și sovietic, cât și de procesul de izolare politică internațională a țării acutizat de încheierea pactului de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939. Reorientarea politicii externe a României, în mai 1940, a constat, așadar, în strategia de apropiere față de Germania, prin renunțarea la statutul de țară neutră și încadrarea într-un statut de nonbeligeranță prelungit până în 22 iunie 1941, când țara s-a angajat să intre în război împotriva U.R.S.S., alături de puterile Axei.

Aflată în plin proces de izolare politico-diplomatică pe plan internațional și amenințată de tendințele expansioniste ale vecinilor săi, România s-a văzut constrânsă să aleagă „protecția” celui mai puternic stat al momentului, antrenând astfel anularea garanțiilor anglo-franceze din aprilie 1939, retragerea din Societatea Națiunilor, ulterior și din Înțelegerea Balcanică (29 septembrie 1940). Între timp, ea nu a putut să evite marile pierderi teritoriale din vara anului 1940 care au grăbit sfârșitul regimului carlist prin abdicarea forțată a regelui și instaurarea în fruntea guvernului a generalului Ion Antonescu, investit cu puteri depline pe 15 septembrie printr-un decret regal.

1.2 Cadrul intern

Criza regimului carlist s-a acutizat pe fondul existenței unor puternice contradicții interne între guvernanții simpatizanți ai regelui și principalii lideri ai fostelor partide politice (Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu, Horia Sima) dar, mai

ales, din cauza precipitării evenimentelor care au culminat cu modificarea granițelor României.

În 26 și 27 iunie 1940, guvernul român a primit două note ultimative din partea guvernului sovietic, prin care acesta cerea să i se „restituie” teritorii ale Basarabiei, nordului Bucovinei și a Ținutului Herța. Neacceptând riscul unui conflict armat cu un colos de talia U.R.S.S., guvernul Gheorghe Tătăărăscu a decis, în urma votului celui de-al doilea Consiliu de Coroană din seara zilei de 27 iunie 1940 să evacueze Basarabia, Bucovina de nord și ținutul Herța, fapt ce a angrenat, ca într-un joc de domino, imposibilitatea respingerii Arbitrajului de la Viena, cu toate tratativele purtate de guvernul Ion Gigurtu la Craiova și Turnu Severin cu guvernele Bulgariei în problema Dobrogei de sud și cu cel al Ungariei horthyste în problema Transilvaniei. Așadar, deciziile ultimelor două cabinete ale regimului autoritar carlist (Gheorghe Tătăărăscu - 11 mai - 3 iulie 1940 și Ion Gigurtu - 4 iulie - 4 septembrie 1940), în contextul unor puternice nemulțumiri populare, prin pierderea a aproximativ 100.000 km² din teritoriul țării și a unei populații de 7.000.000 de locuitori, în marea lor majoritate români.

Refuzul președintelui P.N.Ț., Iuliu Maniu, și al președintelui P.N.L., C. I. C. Brătianu, de a forma un guvern de uniune națională sau un guvern provizoriu l-a determinat pe rege să acorde mandatul formării unui nou guvern generalului Ion Antonescu, pe 4 septembrie 1940. Acesta nu a întârziat să-i ceară monarhului investirea cu puteri depline pentru conducerea statului în condițiile gravei crize interne și externe în care se afla țara. A doua zi, pe 6 septembrie, Ion Antonescu i-a trimis regelui Carol al II-lea o scrisoare ultimativă prin care îi cerea să abdice imediat în favoarea fiului său, Mihai. Falimentul regimului autoritar al lui Carol al II-lea, personaj ce întruchipa imaginea României mutilate, a propulsat în fruntea țării un general a cărui carieră militară și

politică⁸, dar, mai ales, popularitate i-au creionat imaginea mitologică a „salvatorului”.

În perioada 6-13 septembrie 1940, Ion Antonescu a dus tratative cu Horia Sima, conducătorul singurei forțe politice a momentului dornice să guverneze, mai ales că Mișcarea avusese reprezentanți și în ultimul guvern⁹ al regelui, fiind dispus să atragă simpatia Germaniei prin reconcilierea cu extrema dreaptă românească.

În urma negocierilor, la 14 septembrie, s-a definitivat lista guvernului alcătuit din membri ai Mișcării Legionare la majoritatea ministerelor, din ofițeri la Ministerul Apărării Naționale și din câțiva specialiști, fără apartenență politică la ministerele economice. Ion Antonescu și-a asumat președinția Consiliului de Miniștri și a devenit ministru al Apărării Naționale, în timp ce Mișcarea Legionară deținea vicepreședinția Consiliului de Miniștri atribuită lui Horia Sima, cinci ministere importante, întregul serviciu de presă și propagandă, majoritatea posturilor de secretari permanenți și de directori din ministere, precum și 45 din cele 46 de prefecturi de județ. Mihai Antonescu, prieten apropiat al generalului, era ministru al Justiției iar la Ministerul Economiei Naționale au fost numiți experți neînregimentați politic.

Anunțarea noului cabinet¹⁰ a fost însoțită de proclamarea României ca „stat național-legionar”¹¹ în cadrul căruia era permisă oficial funcționarea unei singure grupări politice.

⁸ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999, p. 401-403.

⁹ În guvernul Ion Gigurtu, constituit în 4 iulie 1940 legionarii au primit trei mandate: Horia Sima - ministrul Cultelor și Artelor, Augustin Bideanu - subsecretar de stat la Finanțe și Vasile Noveanu - ministrul Inventarului Avuției Naționale.

¹⁰ Componența guvernului general Ion Antonescu (14 septembrie 1940 - 26 ianuarie 1941):

Gen. Ion Antonescu - Conducătorul statului român și președinte al Consiliului de Miniștri

Horia Sima - ministru secretar de stat, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri

Gen. Constantin Petrovicescu - ministru de Interne

Mihail Sturdza - ministru de Externe

Gheorghe Crețianu - ministru de Finanțe

Mihai Antonescu - ministru de Justiție

Traian Brăileanu - ministrul Educației naționale, cultelor și artelor

Nicolae Mareș - ministrul Agriculturii și domeniilor

Gheorghe Leon - ministrul Economiei naționale

Pompiliu Nicolau - ministrul Lucrărilor publice și comunicațiilor

Vasile Iașinschi - ministrul Muncii, sănătății și ocrotirilor sociale

Lt. col. Nicolae Dragomir - ministrul Coordonării și al Statului Major Economic

Lt. col. Alexandru Rioșanu - subsecretar de stat la Ministerul de Interne, pentru Poliție și Siguranță

Constantin Papanace - subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe

Ion Protopopescu - subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe, pentru Inventarierea Avuției Publice

Gen. Constantin Pantazi - subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, pentru Armata de Uscat

Gen. Gheorghe Dobre - subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, pentru Înzestrarea și Administrarea Armatei

Gheorghe Jienescu - subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, pentru Aer și Marină

Petre Nemoianu - subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, pentru Agricultură și Zootehnie

Corneliu Georgescu - subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naționale, pentru Colonizare și Populația Evacuată.

Victor Dimitriuc - subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naționale, pentru Petrol și Exploatare Miniere

¹¹ *Decretul regal Nr. 3.151, în Monitorul Oficial Nr. 214bis din 14 septembrie 1940.*

1. Statul Român devine Stat Național - Legionar.

2. Mișcarea Legionară este singura mișcare recunoscută în noul stat, având ca țel ridicarea morală și materială a poporului român și dezvoltarea puterilor lui creatoare.

3. D-l General Ion Antonescu este Conducătorul Statului Legionar și șeful Regimului Legionar.

4. D-l Horia Sima este Conducătorul Mișcării Legionare.

5. Cu începere de la data acestui înalt Decret orice luptă între frați încetează.

Generalul Ion Antonescu investit de Carol al II-lea cu puteri depline reconfirmate și de noul suveran, Mihai I, a devenit ocupantul funcției nou create de „Conducător al Statului”, în spiritul modei regimurilor autoritare sau a dictaturilor militare din vecinătatea României (regimurile lui Horthy, Metaxas, Pilsudski) sau din Europa vestică (regimurile lui Hitler, Franco, Mussolini).

2. Guvernarea Antonescu - Sima. Problema evreiască

Din considerente strict tematice, analiza măsurilor și deciziilor luate în această perioadă de guvernul statului național-legionar a fost realizată din perspectiva antisemitismului, care a devenit substanțial în timpul lui Carol al II-lea și care a influențat major evoluția politicii de stat începând cu 14 septembrie 1940.

2.1. Antisemitism poliform

Antiudaismul creștin al Bisericii care stigmatiza evreul pentru deicid, hagiocid, iconocid, xenocid și infanticid ritual¹² a cedat locul progresiv, pe măsură ce mizele modernității au pierdut din conținutul lor religios, unei multitudini a antisemitismelor. Antisemitismul economic născut în mediile conservatoare îngrijorate de ridicarea unei burghezii de afaceri, de origine evreiască, a găsit adepți puternici și în burghezia românească tradițională îngrijorată de ponderea economică a concurenților alogeni în amplul proiect de industrializare a țării. Antisemitismul politic, generat de intrarea evreilor în societate ca parteneri sociali egali care beneficiau de drepturi civile și politice, a cedat locul unui antisemitism național care avea ca

¹² A. Oișteanu, *Mythos & Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală*, București, Editura Nemira, 1998, p. 177-267.

port-drapel protejarea națiunii de influențele malefice și de „infiltrările” evreilor în societate, căreia îi provocau o degradare la toate nivelele. Antisemitismul „delirant”, „mistico-misionar”, promovat de extrema dreaptă românească a fost acompaniat de propaganda ultranaționalistă a anilor '20 - '30, de antisemitismul „metafizic și teologic” al „Tinerei Generații” (Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica) și de antisemitismul „ortodoxist și etnicist” al lui Nichifor Crainic și Alexandru C. Cuza¹³. În România nu poate fi vorba însă de un antisemitism rasist, de tip nazist, ce descalifică evreul din punct de vedere uman pentru a putea fi eliminat pe plan social, ulterior, exterminat fizic, deși, susține Hannah Arendt, „România era cea mai antisemita țară a Europei antebelice”¹⁴.

Antisemitismul a cunoscut în istoria României realimentări și pusee în momente istorice semnificative pentru poporul român. Intervenții ale marilor puteri în favoarea evreilor din România, cum ar fi: revizuirea articolului 7 din Constituția din 1866 ca o condiție necesară pentru recunoașterea independenței de stat, cererea de încetățenire a evreilor care au luptat sub drapelul României în al doilea război balcanic, acceptarea articolelor 27 și 28 din capitolul VII al Tratatului de pace semnat la București în mai 1918, emanciparea tuturor evreilor, conform prevederilor tratatelor semnate la Conferința de pace de la Paris (1919 - 1920), toate aceste intervenții ale marilor puteri, puternic influențate de Alianța Israelită Universală, pentru emanciparea evreilor din România, în sensul acordării de drepturi civile și politice, au fost considerate în epocă drept șantaje politice și imixtiuni în politica internă a țării. Așadar, „problema evreiască”

¹³ Al. Florian, Ana Bărbulescu, *Elita culturală și discursul antisemit interbelic*, Iași, Editura Polirom, 2022.

¹⁴ H. Arendt, *Eichmann la Ierusalim. Un raport asupra banalității răului*, București, Editura All, 1997, p. 208.